

Н.В. Оніщенко, к. психол. н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України

Національний університет цивільного захисту України

З ДОСВІДУ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДО НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Надзвичайні події справляють досить потужний вплив на стан психічного здоров'я постраждалих людей. Часто такий вплив сягає патогенного рівня і стає причиною формування цілої низки психічних та поведінкових розладів до яких, зокрема, відносяться: гострі реакції на стрес (F43.0 за МКХ-10), посттравматичний стресовий розлад (F43.1 за МКХ-10), різноманітні розлади адаптації (F43.2 за МКХ-10), а також стійкі зміни особистості після перенесеної катастрофічної події (F62.0 за МКХ-10). Зрозуміло, що надзвичайні події є дуже різними за своєю природою. Так само зрозуміло, що люди, які потерпають від них, сильно відрізняються один від одного за своєю психічною конституцією, віком, статевою приналежністю та іншими особливостями, від яких залежить резистентність до стресу. Тому робота екстремального психолога в осередку надзвичайної ситуації повинна базуватись на основі здійснення максимально повного спектру психологічних заходів, націлених на профілактику виникнення у постраждалих посттравматичних стресових розладів та психічних поведінкових розладів у посткатастрофний період.

На сьогоднішній день в межах екстремальної психології накопичено більш ніж достатньо матеріалу та досліджень відносно дій психолога при наданні екстреної психологічної допомоги постраждалому від надзвичайних

ситуацій населенню. Проте це не означає, що пошук шляхів, націлених на оптимізацію психологічної допомоги постраждалим, можна припиняти. Навпаки, кожна нова надзвичайна ситуація вимагає від фахівців-психологів використання нових, більш ефективних форм та методів роботи. В цьому контексті відмітимо, що ми, поряд з традиційними та «звичними» методами роботи в межах надання постраждалим невідкладної психологічної допомоги, маємо досвід залучення священнослужителів для психологічної підтримки всім, хто опинився в осередку надзвичайних ситуацій.

Так, при ліквідації наслідків вибуху житлового будинку в м. Дніпропетровськ у 2007 році психологами ДСНС (тоді МНС України) було запрошено ієрея Тарасія Марченка – настоятеля храму Агапіта Печерського. За його словами, коли він приїхав, люди, що перебували у стані шоку, «...хапали мене за руки й не відпускали. ...Я просив: мені треба відлучитися у справах, а вони у відповідь: ви просто йдіть, а ми будемо за вами ходити. Тільки не кидайте нас одних. От так і ходили за мною...». Пізніше постраждалі визначали особливу значущість присутності духовної особи: «... Мені стало значно легше, адже я відчула, що Бог не покинув мене». Священнослужителі біля «кордону» оточення будинку провели молебень за тих, кого шукали, й тих, хто загинув під час вибуху (для багатьох людей віра в такій ситуації ставала останньою рятівною ниточкою). В цей момент багато людей, які були серед постраждалих, заспокоїлись, дехто за допомогою молитви зміг переключитись, дехто знову повірив у можливе спасіння рідних та побачив допомогу, яка надходила з різних сторін. Саме це змусило нас, екстремальних психологів, замислитись над тим, що в надто складних та резонансних ситуаціях залучення представників церкви до надання психологічної підтримки постраждалим, є виправданим та ефективним.

Відмітимо, що 14 лютого 2007 року між Міністерством з надзвичайних ситуацій України та Українською Православною Церквою було підписано оновлену угоду щодо поглиблення співробітництва між Церквою та Міністерством та були вказані пріоритетні напрями досліджень. Так

проаналізувавши угоду, ми вважаємо, що необхідно передбачити певну процедуру, яка б дозволяла священнослужителю легально перебувати в осередку надзвичайної ситуації та здійснювати на місці трагедії всі необхідні заходи. Іншими словами, необхідна така взаємодія з ДСНС, коли б представник церкви міг би без перешкод потрапити на місце подій та допомагати постраждалим психологічно, духовно, морально.

Спираючись на наш досвід роботи при ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, відмітимо, що поруч з екстремальними психологами, церква може надавати психологічну допомогу не тільки постраждалим, їх близьким та свідкам трагічної події, а і самим рятувальникам.

Відмітимо, що в умовах надзвичайної ситуації чимало людей чекають підтримки. Яка вона буде та від кого надійде – це вже другорядне питання. Але поруч з цим, відомо, що в найважчі часи життя та при різних випробовуваннях людина схильна звертатись до релігії. Віра у вищі сили дозволяє підтримувати внутрішні резерви особистості та дозволяє більш раціонально та зважено підходити до прийняття навіть найскладніших рішень. Отже, саме тому, на наш погляд, немає потреби доводити, що допомога церкви (служіння молебнів, панахид, можливість сповіді та причастя, інколи першого і останнього) істотно полегшує стан постраждалих. На прикладі постраждалих від вибуху житлового будинку у м. Дніпропетровськ відмітимо, що молитва зміцнювала одних, вселяла надію в інших, давала можливість усвідомити та прийняти своє горе для третіх. Самі постраждалі відмічали, що надзвичайна ситуація підштовхувала їх до каяття, наближала до церкви. Тому присутність священника і сестер милосердя в даній ситуації вважається дуже важливо.

Церква, як соціальний інститут, представляє собою чітку структуру, яка об'єднала в собі людей різного віку, соціального статусу та світосприйняття. Навколо церкви об'єднуються абсолютно різні люди, формуючи тим самим своєрідне середовище, яке своєю діяльністю компенсує недоробки певних державних інститутів. Таким чином, в умовах надзвичайної ситуації представники церкви можуть організувати не тільки духовно-психологічну

підтримку постраждалих від лиха, а і надавати допомоги у вирішенні широкого комплексу інших питань. З давнини повелось, що духовенству в непрості часи доводилося брати на себе вирішення найскладніших питань, аж до організації захисту всієї країни.

Отже, залучення представників церкви до надання допомоги та підтримки людям, які постраждали від лиха, є абсолютно виправданим та достатньо ефективним. Внаслідок цього вважаємо за потрібне окреслити низку аспектів, які б, на нашу думку, необхідно було б реалізувати для оптимізації співробітництва церкви та ДСНС при ліквідації наслідків трагедій різного рівня.

Так, по-перше, необхідним є проведення ознайомлення священнослужбовців з основами організації рятувальної справи, зі специфікою організації надання невідкладної психологічної допомоги, з основами медицини катастроф тощо. Все це дозволить представнику церкви враховувати специфічні особливості діяльності рятувальників ДСНС при ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та узгоджувати свої дії відповідно до етапів проведення спеціальних пошуково-рятувальних робіт в осередку трагедії.

По-друге, ми вважаємо, що представникам церкви було б бажано ознайомитись з основами курсу з міжнародного права Міжнародного комітету Червоного Хреста. В його межах розкриваються правила ведення війни, поняття комбатантів/не комбатантів, характеризуються захисні знаки, які використовують в системі міжнародного права тощо.

Все вищенаведене та наш власний досвід роботи з постраждалими при ліквідації наслідків різноманітних надзвичайних ситуаціях як в Україні, так і за її межами, дозволяє говорити про надвисоку актуальність питання зміцнення співробітництва між церквою та Державною службою з надзвичайних ситуацій України в питаннях захисту та підтримки постраждалого від трагедій населення.